

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1941-42

DRAMA

9 F. GOVEKAR:
ROKOVNJAČI

GLEDALIŠKI LIST
NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI
1941-XIX./42-XX. DRAMA Štev. 9

F. GOVEKAR:

ROKOVNJACI

PREMIERA 18. DECEMBRA 1941-XX.

Fran Govekar

(Skromen portret)

Ali ni čudno? Govorimo o sedemdesetletnici, o jubileju in vendar nas ne prevzame ona zagonetna mistika, začudenje in ono, kar se imenuje »nekaj prav posebnega«! Ne, ni čudno! Čudno ni, ker živi jubilant še med nami in sicer ves veder, čil in sledi in motri naše početje z paznimi očmi... Modrost, starost, pamet, zavest... da, vse te vrline lahko sprejmemo in ugotovimo, da se je mladostno znanje spojilo z modrostno izkušenostjo. To so velika dognanja in kdor se temu nasmehne ali celo zasmeje — spoznal bo, da so na svetu stvari, ki jim meri čas pravico in resnico.

*

Kdo je bil? Odkod je izšel? Ali so to sploh važna vprašanja? Morda! Pri nas. Drugje se ne vpraša! Fran Govekar je bil človek, ki je organiziral slovensko gledališče v podjetje, v institut, v zadevo, ki se ne tiče samo privatnikov, mestne občine, deželnega zbora — on je z delom in tvorbo ustanovil željo: da bodi naše gledališča del našega narodnega stremljenja.

Najino prvo srečanje? Prosim! Igrali so Kristanovo dramo »Kato Vrankovič«. Res, da sem takrat obiskoval še realko, a res je tudi,

da je intendant, intendant sam poznal svoje obiskovalce — in mi je dejal: »Glejte, naš komad, in vse je prazno.« To je bilo srečanje na koridoru ...

*

Ostanimo na koridoru. Ostanimo tik pisarne, ki je bila v tistih časih tik ob vhodu v gledališče. Tam, v tej pisarni je bila matica vsega, tam je bilo mnogo bridkosti in težav, a tudi zmag je bilo obilo. Tega, kar je ustvarilo Dramatično društvo, ne bo mogel nihče več doseči. Pri vsem tem početju pa je bil Govekar glava, spiritus agens.

Brez denarja, le s skromnimi subvencijami od mestne občine je delal čudež. Kdo je postavil na noge opero? Kdo je zalagal repertoar Drame s sodobnimi komadi? Kdo je prinesel opereto? Govekar! Posebno opereta je bila pogosto kamen spodiske. Pa kaj hočemo! Časi se res izpreminjajo, a vendar je ostala opereta vse do današnjih dni potrebna zadeva, nujnost. To ve pred vsem tisti, ki vodi gledališče, ki je poleg vsega tudi podjetje.

*

V težkih prilikah je Govekar prevzel vodstvo gledališča. Panem et circenses, se je reklo, ampak denarja ni dal nihče, ne zavodi ne privatniki niti javne ustanove. — Torej prvič: brez denarja! Drugič: brez osebja. Slovenskega igralca tedaj, razen redkih izjem, še ni bilo. A gledališče mora poslovati, sezona se mora pričeti! Pa je segel Govekar na Češko in Poljsko in pripeljal k nam igralcev in pevcev. Ti so za silo pomagali, da smo prebrodili križe in težave. Koliko imen se pojavi nenadoma v spominu, ki so pomagala graditi. Koliko blestečih imen sijajnih umetnikov. Tu so Dobrovolni in Hašler, Boleška in Noskova, Vaverka in Škrdlíkova, Wintrova in Šetrilova, pa Šimaček, Deyl in pevcev in pevk nebroj. — Obširna zadeva bi se dala napisati o vseh teh ljudeh in Govekar bi storil prav, če bi osvežil naše svoječasne odnose do njih.

*

Da pridem do »Rokovnjačev«. Njih rojstvo je ukazala blagajna in dne 7. februarja 1899. leta so zagledali luč odra. Od tedaj so se pojavljali leta za letom, tja do leta 1913. Zanimivo bi bilo ugo-

toviti število vseh predstav in pa vse odre, kjer so bili uprizorjeni. Igrali so se tudi izven Slovenije, na Dunaju in bogosavedi kje še vse povsod. »Rokovnjačem« so se pridružili pozneje »Legijonarji«, prišel je »Martin Krpan« in pa »Deseti brat«. Po vojni je igrala Drama še »Gruntarje«.

Njegovo delo je bilo nad vse pestro. Saj ni čuda! Kot intendant slovenskega gledališča je bil istočasno ravnatelj Drame in Oper, lastni tainik in dramaturg, prevajalec in pisatelj, inscenator in celo koreograf. Pri izbiri članov in repertoarja je imel srečno roko in kot pravimo, dober nos, saj je mnogo pevcev in igralcev, ki jih je on »odkril«, našlo pot na največje odre.

Ob »Rokovnjačih« se spominjamo ne samo sedemdesetletnice tvorvenega dela Govekarjevega, temveč tudi naših prvakov Verovška in Boršnika. Prvi je kreiral vlogo Blaža Mozola in jo igral do smrti. Danilo je igral Rajtguzna vsa leta — letos gredo »Rokovnjači« privič brez njega. In še eno! Pri »Rokovnjačih« je stopil prvič na oder Betetto in zapel »za čašo vinca rujnega...« Pri Rokovnjačih... kaj vse je bilo, kaj se je vse že dogodilo in kaj se še bo.

*

Velika procesija in parada bi bila, če bi se zbrali vsi, prav vsi, ki so sodelovali pri Rokovnjačih. — Storimo to, stopimo v vrsto in zakličimo Govekarju: Še mnogo let zdravja in dobrega snovanja!

Ost:

F. Govekar: Rokovnjači

S prav posebno spoštljivostjo in ljubeznijo moram in hočem napisati te vrstice, ki naj bodo v orientacijo našemu stalnemu obiskovalcu — našemu abonentu. Med njimi je namreč »gilda«, ki spremila, doživlja in trpi vse faze našega teatra. Zato vem, ko pišem te vrstice, da govorim vsem tistim, ki so kot jaz, imeli priliko gledati uprizoritve »Rokovnjačev« pred mnogimi leti. Skoraj bi rekел: ali ni to iz pravljice, ali je bilo res?... Kje so časi, ko sem z grošem v roki podkupil biljeterja na študentovskem parterju, da sem potem

gledal, užival in pretrpel vse vloge: Nandeta in Štefana, istočasno sem bil pa tudi Mozol, in Obloški Tonček, Rak in celo Vernazz. Kje so tisti časi, ko smo bili zaljubljeni v vse prve igralce glavnih vlog, kje so Verovšek, Nučič in krasotice, ki so nam podajale like slovenskega dekleta, Polonce... Ob tej priliki se razgrne res ogromen zastor, ki zakriva mogočni razvoj slovenskega teatra, in prav zato naj »Rokovnjači« zadrže nujni tempo — pa tolmačimo to ali s polnimi hišami, ali pa z željami neštetih sodobnikov, ki poznajo to dramatizacijo.

*

Da govorim najprej samo iz lastnega doživetja... Mlad smrkavec sem bil in s podeželskih šolskih klopi sem jeseni privandal v Ljubljano. In jeseni je se pričel »teater«... Vem, da bom stoterim in tisočerim pravovernim priateljem gledališča uklenil z besedo svoj in njihov občutek, ko so prvič strmeli v poslikani zastor gledališča, tedaj deželnega gledališča... Že to, samo to je bilo doživetje, ki ga ne pozabiš nikoli...

Potem: igrali so »Rokovnjače«! Sto in sto naših študentov, ki so prišli s kmetov, z Notranjske, Gorenjske in Dolenjske, in drugih krajev — iz realk, gimnazij, učiteljišč, je doživelo svoj gledališki krst, svoje odkritje nečesa nadnaravnega in zagonetnega ravno z »Rokovnjači«... To je resnica in nihče mi oporekat ne more. Kako? Zakaj ne? Zato, ker je vsa generacija našega življa pred vojno (ono prejšnjo, ki je še nismo pozabili) imela priliko gledati »Rokovnjače«. Seveda, tisti, ki so prišli kasneje, ne vedo, kako so se sukale tedaj naše gledališke zadeve in ne vedo za marsikaj, kar je bilo lepo in kar je imelo morda celo koreninico, ki je potem pognala naše gledališče v nov razmah in razcvit...

*

»Rokovnjači« so zajeli svojčas vse slovenske odre, tudi podeželne. Zanimiva bi bila statistika uprizoritev in skoraj dvomim, da doseže katero drugo slovensko delo število njihovih uprizoritev. — Dne 7. februarja 1899. leta so doživelvi svojo krstno predstavo in se držali v repertoarju deželnega gledališča vse do leta 1913., ko je

Borštnik poslednjič igrал Blaža Mozola. Letošnja uprizoritev prihaja torej po presledku skoraj tridesetih let in bo za mlajšo generacijo takorekoč premiera.

*

Kje je iskati razlogov za tako trajen uspeh, kot so ga imeli »Rokovnjači«? Brez dvoma je, da so naši izobraženci, pa tudi preprosti sloji z veseljem in pridom prebirali Jurčičeve spise in so tudi njegovi Rokovnjači, katere je dovršil Kersnik, postali kmalu popularni.

V gledališkem svetu je prav tedaj pričela dominirati ljudska igra, Anzengruber, Raupah, Ludwig in drugi so tvorili repertoire nemških gledališč, a tudi francoskih avtorjev tega tipa ni manjkalo. Preproste, malce romantične zgodbe, prepletene s folkloro in malo okitene s petjem in godbo. To je bil drugi razlog, ki je bil merodajan za uspeh »Rokovnjačev« — moda.

Tretji motiv pa je iskati v naših razmerah samih. — Govekar sam pripoveduje, kako je bilo v tistih časih in kako je prišlo do teza da se je odločil dramatizirati Jurčičovo delo. — Kako je to bilo in zakaj? Denarja je manjkalo. To je večna pesem — pri našem gledališču — pred petdesetimi leti — je manjkalo denarja, koj po vojni je bilo siromaštvo in danes te odlične robe primanjkuje spet in spet. Tako so bili »Rokovnjači« poklicani, da urede gledališke finance, da omogočijo obstoj gledališču in vsaj deloma pomagajo pridobivati denar. To se jim je tudi posrečilo, — s tem so pa tudi izpolnili svojo nalogu in pa namero dramatizatorja.

*

Govekar je kot dober poznavalec odra in gradnje gledaliških iger, razdelil Jurčič-Kersnikovo snov v osem slik in porabil bistvene prizore. Izpremenil je samo konec, kjer pusti da junak Nande pada od strelov njegovih preganjalcev. Čeprav se je tu odmaknil od romana je to komadu le v korist, ker je s smrtjo junaka dejanje popolnoma zaključeno. Da bi povzdignil značaj ljudske igre, je prispeval Viktor Parma nekaj muzikalnih in pevskih točk, ki so postale kmalu tako popularne, da jih lahko prištevamo k narodnemu blagu. Koračnica »Mladi vojaki«, pesem Polonice in romanca None v

Črnem grabnu so prav tako znane po vsem našem svetu, kot fabula o Rokovnjačih, o Nandetu in njegovi Polonci.

*

Snov sama, ki je potisnila Jurčiču pero v roke, je po svoji pestrosti v dejanju in značajih ter po romantiki vabila tudi druge može. Tako piše Z. (Zbašnik) v XIX. letniku Ljubljanskega Zvona med drugim sledeče: »Misel o dramatiški osnovi »Rokovnjačev« je menda tako stara kakor roman sam. Znano je, da je Kersnik sam namerjal dramatizirati »Rokovnjače« in tudi pisec teh vrstic se je bavil s to mislijo, toda slavo, da je »Rokovnjače« spravil na oder, si je osvojil Govekar.«

Značaji posameznih oseb so ostali tudi v dramatizaciji nespremenjeni in brez dvoma prednjači vsem Blaž Mozol, zviti in spet prostodušni zabavljač, kranjska korenina in priatelj vseh zemskih užitkov, kajti on, Blaž Mozol, hoče imeti že na tem svetu vsaj predokus paradiža. Korpus rokovnjačev stopa pred nas bolj v ansamblu, kot v posameznikih in razen poglavarja Groge — Nandeta sta vidna v njem samo čevljar Bojec in zagonetni pisar Rak. Kaj je privedlo druge v to bratovščino, o tem ne izvemo mnogo, le o lemenatarju Petru Toči in njegovi nesrečni ljubezni se spregovori beseda.

Poleg dejanja, ki prikazuje rokovnjače in njih početje, ki je po-gosto preprosto ljudstvo navdajalo s strahom in budilo nove vraže, teče še drugo dejanje, rekel bi skoraj dejanje iz nasprotnega tabora. Tu srečamo oblast iz leta 1810. in srečamo gospodo. Junak Nande pa stoji med obema taboroma. Že je na poslednjem koraku, da se povrne k svojim in da prične po dobljenem zadoščenju spet novo, čisto življenje, ko ga zadene usoda.

*

Romantična igra so Rokovnjači. Igra vroče in strastne ljubezni in maščevanja, igra materinske ljubezni in dekliške vdanosti, pa tudi igra intrige in zlobe in izdajstva. Vsa ta čustva pa so močne barve za oder in odkar stoji gledališče so vselej učinkovala na gledalca. Zakaj? Zato, ker so vzeta iz življenja in ker se življenje ne menja. Imajo pa Rokovnjači še eno lastnost, ki dobi v dramatizaciji

vrednega poudarka, to je zvestoba do človeka, ki tvega vse za skupnost.

V celoti: »Rokovnjači« so od mladih vojakov, do sejmarjev, od idile na Paleževini in romantičnih podvigov v Črnem grabnu, igra brez visokih zahtev, ki zazibljejo gledalca v stare romantične čase gledališča, ko se še niso na gledaliških odrih reševali globoki problemi, niti se niso propagirale ideje.

*

Dramatizator gospod Fran Govekar je te dni dosegel sedemdeset let. Kot dolgoletnemu intendantu slovenskega gledališča se ob tej priliki Drama s svojimi čestitkami in novo uprizoritvijo »Rokovnjačev« pridružuje javnosti, ki je pozdravila njegov visoki življenjski praznik.

O rokovnjačih

(Izpisek iz Jurčičevih bilježk, ki jih je našel pri Val. Vodniku, Jakobu Grimmu in vojvodi Dubrovškem.)

»Občine so poleg vseh novih klatežev imele svoje velike križe tudi s starimi, od nekdaj neiztrebljivimi četami zlih ljudi, ki so brez dela hoteli živeti na tuje stroške in ne ločili, kaj je moje in kaj je tvoje.

Med temi je bila slovita zlasti po Gorenjskem, pa tudi po drugem Kranjskem in v Istri razširjena tatinsko-tolovajska skrivna zadruga Rokovnjačev, kateri so bili od nekdaj grozna šiba kmetu in gospodu. A v teh nemirnih časih je njih predrznost prikipela do neznosnega viška.

Rokovnjači so imeli staro, dobro organizacijo, opirajočo se na strogo disciplino in vražjo vero. Imeli so svoje poglavarje, znali so svoje mreže razpletati po vsi deželi, in tisti, ki so bili v zadružno popolnoma sprejeti, imeli so celo svoj jezik, to je mnogo besedij mej seboj ustanovljenih, katerih nihče drug v njih pomenu ni razumel. Ta jezik se je prilično mnogo ohranil še do dadnega dne, in sicer nekoliko v spominu naroda, največ pa v zapiskih kriminalnih sodnikov.

Íme Rokovnjači — Val. Vodnik je slišal in zapisal tudi menj navadno imenovanje Rokovniki, a pri Prešernu se bere tudi o Rokomavhih — je staro in se opira na narodno vražo, ki ni bila razširjena le mej našim narodom, temveč po vsi srednji Evropi, namreč, da se z roko neporojenega otroka more čarati. Še dan danes prosti narodni ljudje ne puste radi noseče žene same na kakšen samoten pot, boje se, da bi je Rokovnjači ne dobili. In temu razlaganju našega preprostega slovenskega naroda nahajamo znanostnega podpornika tudi v nemškem bajeslovju, slavnega učenjaka Jakoba Grimma, ki prioveduje: »S prsti neporojenih otrok se morejo čarobnosti uganjati; če se zapalijo ali zažgo, narejajo plamen, ki ljudi v hiši uzaspani, da se nobeden ne prebudi.« — Tudi na Francoskem je morala mej narodom nekdaj biti ista vražja vera, kajti bremo v »Coûtumes de Bordeaux«, govor o copranji z rokami mrtvih otrok.

Val. Vodnik pravi v prevodu neke razsodbe vojvode Dubrovniškega o »Rokovnjačih«: »Razuzdanost teh tatov in razbojnnikov je bila tako velika, da si prebivalci niso upali iz mest, ako se niso prej vsako leto z razbojniki pogodili, koliko jih bodo dali, več ali manj, kakor so premožni bili. Ako se je kakšen človek hotel te naklade osvoboditi, razdevali in pustošili so tatje njegovo imetje.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Naravnega gledališča v Ljubljani. Predstavnik: Oton Župančič. Urednik: Josip Vidmar. Za upravo: Josip Vidmar. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

I Vagabondi

Spettacolo popolare e canto, in cinque atti (8 quadri). Testo di Fran Govekar, dal romanzo di Jurčič e Kersnik.

Muzica di Viktor Parma.

Maestro concertatore: Prof. Šturm. Regia del Prof. O. Šest.

Dott. Giovanni Burger, sindaco, avvocato e castellano a Brdo	Drenovec
Giovanni Gavrič, giudice a Kamnik	Nakrst
Resika, sua figlia	Simčičeva
Signora Poljak, vedova di Basaj	Marija Vera
Ferdinand de Basaj, ingegnere	Gregorin
Stefano Poljak, amministratore a Kolovec	Jan
Vernazz, segretario del maresciallo Marmont	Košuta
Mulej commissario	Galé
Blaž Mozol	Cesar
Polonica, sua nipote } a Paleževina {	M. Danilova
Francesco, servitore	Peček
Jera Hudman, locadiera a Rove	Starčeva
Ureh Telečnjakar, carrettiere	Plut
Mencej	Brezigar
Rojina	Bratina
Plitek	Košič
Hude contadini }	Raztresen
Intihar	Orel
Urša	Rakarjeva
Berič	Malec
Giovanni Rak, scivano	M. Skrbinšek
Jošt Vlagar, oste	Lipah
Tonček Obloški, mediatore	V. Skrbinšek
Bojec, calzolaio	Kralj
Peter Toča, studente	Kosič
Tomaž Velikonja	Presečnik
Kozobrin, scorticatore	Potokar
Kofendež	Tiran
Bacek	Raztresen
Biderman	Brezigar
Nona	Polanarjeva, Stritarjeva
Cammeriera presso Gavrič	I. Boltarjeva
Sergente	Pfeifer
Guardia	Podgoršek

Contadini, contadine, mediatori, soldati, ragazzi, vagabondi e le loro amanti.

Succede nel 1810 a Kamnik, nel »Črni Graben«, a Kolovec e dintorni.

I. quadro: A. Kamnik; II. quadro: nella capanna del calzolaio Bojev; III. quadro: alla Paleževina; IV. quadro: Presso il giudice Gavrič; V. quadro: Nel »Črni graben«; VII. quadro: Ufficio a Kolovec; 8. quadro: alla Paleževina.

Nella prima rappresentazione sarà cantato il brindisi del primo atto da Giulio Betetto.

La cassa si apre alle ore 17 Inizio della rappresentazione alle ore 17:30
Fine dello spettacolo alle ore 20

Platea:	I. fila	Lit. 15-
	II.-III. "	" 14-
IV.-VI.	"	" 12-
VII.-IX.	"	" 12-
X.-XI.	"	" 10-
XII.-XIII.	"	" 8-
Balcone:	I. "	" 10-
	II. "	" 8-
Palchi: platea (4 persone)	"	" 56-
I. piano	"	" 56-

balcone	Lit. 40-
Posti agiunti nei palchi:	
platea	" 10-	
I. piano	" 10-	
balcone	" 6-	
Galleria I. fila	" 6-	
II. "	" 5-	
III. "	" 4-	
Ingresso in galleria	" 1-	
Ingresso per gli studenti	" 2-	

I biglietti si vendono alla cassa diurna del Teatro dell'Opera dalle 10:30 alle 12:30 e dalle 13, e alla cassa del Teatro drammatico mezz'ora prima dell'inizio delle rappresentazioni. Le tasse sono comprese.

Rokovnjači

Narodna igra s petjem, v petih dejanjih (8 slikah). Po Jurčič-Kersnikovem romanu spisal Fran Govekar. Glasbene točke uglasbil Viktor Parma.

Muzikalno vodstvo: prof. Sturm. Režiser: prof. O. Šest.

Dr. Janez Burger, maire, odvetnik in grاشčak na Brdu	Drenovec
Janez Gavrič, sodnik v Kamniku	Nakrst
Rezika, njegova hči	Simčičeva
Gospa Poljakova, vdova pl. Basajeva	Marija Vera
Ferdinand pl. Basaj, inženir	Gregorin
Štefan Poljak, oskrbnik na Kolovcu	Jan
Vernazz, tajnik franc. maršala Marmonta	Košuta
Mulej, komisar	Galé
Blaž Mozol	Cesar
Polonica, njegova svakinja } na Paležini	M. Danilova
France, hlapec	Peček
Hudmanova Jera, krčmarica na Rosih	Starčeva
Urek Telečnjakar, voznik	Plut
Mencej	Brezigar
Rojina	Bratina
Plitek	Kosič
Hudé kmetje }	Raztresen
Intihar	Orel
Urša	Rakarjeva
Berič	Malec
Janez Rak, pisar dr. Burgerja	M. Skrbinšek
Jošt Vlagar, krčmar	Lipah
Tonček Obloški, konjski meštar	V. Skrbinšek
Bojec, čevljar	Kralj
Peter Toča, dijak	Kosič
Tomaž Velikonja	Presetnik
Kozobrin, konjederek	Potokar
Kofendež	Tiran
Bacek	Raztresen
Biderman	Brezigar
Nona	Polanarjeva, Stritarjeva
Hišna pri Gavriču	I. Boltarjeva
Seržant	Pfeifer
Stražar	Podgoršek

rokovnjači

Kmetje, kmetice, meštarji, vojaki, otroci, rokovnjači in njih dekleta.

Dejanje se vrši l. 1910. v Kamniku, v Črnom Grabnu, na Kolovcu in v okolici.

1. slika: v Kamniku; 2. slika: v koči čevljarja Boje; 3. slika: Na Paleževini; 4. slika: salon pri sodniku Gavriču; 5. slika: krčma pri Urši; 6. slika: v Črnom grabnu; 7. slika: Uradna soba na Kolovcu; 8. slika: Na Paleževini.

Zdravico v prvem dejanju poje pri premieri g. ravnatelj Julij Betetto.

Blagajna se odpre ob 17

Začetek ob 17:30

Konec ob 20

Parter:	Sedeži I. vrste	Lit. 15-	balkanske (4 osebe)	Lit. 40-
	II.-III. vrste	" 14-	Dodatni ločni sedeži: v parterju	" 10-
	IV.-VI. "	" 12-	v I. redu	" 10-
	VII.-IX. "	" 12-	balkonski	" 6-
	X.-XI. "	" 10-	Galerija: Sedeži I. vrste	" 6-
	XII.-XIII. "	" 8-	II. "	" 5-
Balkon:	Sedeži I. vrste	" 10-	III. "	" 4-
	II. "	" 8-	Galerijsko stojališče	" 1-
	Leže v parterju (4 osebe)	" 56-	Dijaško	" 2-
	v I. redu (4 osebe)	" 56-		

Vstopnice so v predprodaji pri dnevnih blagajnih v opernem gledališču od 10:30 do 12:30 in od 17. in pri blagajni v drami pol ure pred pričetkom predstave. Takse so vracunane.

